

METİN ÇEVİRİLEBİLİRLİĞİ : TARİHSEL BİR BAKIŞ

Raquel de PEDRO* (çev. Necip Fazıl KURT*)

Abstract : This paper critically surveys the different approaches to the (un)translatability of texts, giving special attention to the theories generated in the nineteenth and twentieth centuries. It analyses the views of scholars who adopted a monadist stance (such as Edward Sapir) and those who chose a universalist interpretation (Eugene A. Nida, for instance). It is argued that the shift of attention away from the concept of untranslatability, which has characterised recent theories is only superficial and that it has resulted, on the one hand, from the expansion of the concept of translation itself and, on the other, from a wish to leave behind traditional, ideologically motivated arguments which could be perceived as problematic.

Keywords : monadist, (un)translatability, universalist, translation

Çevrilebilirlik (translatability) konusuna temelde iki geleneksel bakış vardır: evrenselci ve monadist olan.¹ İlk yaklaşımın taraftarları dil tümellerinin, çevrilebilirliği temin ettiğini iddia ederler. İkinci yaklaşımı benimseyenlerse her dil topluluğunun gerçekliği kendi belirli yöntemleriyle yorumladığını ve bunun da çevrilebilirliği tehlikeye soktuğunu savunurlar. Bu iki zıt yaklaşımın oluşturduğu fikir kutuplaşması çeviri biliminde her zaman geçerli değildir. Bazı kuramcılar evrenselcilik ve monadizm tarafından temsil edilen uçlar arasında kararsız kalmışlar, bazıları da iki yaklaşımın özelliklerini birleştirmeye teşebbüs etmişlerdir. Daha yeni üçüncü bir çeviri yaklaşımı ise çeviriyi anlam aktarması olarak ele alan yapıbozumculuktur.

¹ İspanyol filozof José Ortega y Gasset çevrilemezlik meselesini "*La miseria y ei esplendor de la traducción* [Çevirinin Sefaleti ve İhtişamı], 1939." kitabında dil tasavvurunun ötesine geçen daha geniş felsefi bir çerçeveye yerleştirmiştir. Ortega'ya göre tüm insan gayret ve davranışları ütopiktir. Bu yüzden, çeviri de ütopik bir iştir. (bk. *Schulte & Biguenet*, 1992, s. 93-112.)

Metinlerin çevrilebilirliği meselesi üzerinde dilbilimin ortaya çıkmasıyla bu konuda sorular sormanın teşvik edildiği ondokuzuncu yüzyılda durulmaya başlanmıştır. Bundan sonradır ki bilim adamları, dikkatlerini esas olarak çeviri metodolojisine ve çevirinin ilkelerine odaklanışlardır. Dilin ve iletişimin doğası üzerine kuramların artması, bir dildeki karmaşık kavramların tahlilinin mümkünlüğü konusunda gittikçe gelişen bir ortam hazırlamıştır.

Onsekizinci yüzyıla kadar dil kodlarının dönüştürülebilirliği (interchangeability) hususunda adı konmamış bir mutabakatın (consensus) var olduğu görülmektedir. Buna karşın Leibniz'in felsefi dil yaklaşımı farklı bir yönelim göstermeye başlar. Steiner'in sözleriyle, en erken 1697'de: "Leibniz dilin düşüncenin vasıtası değil belirleyici zemini olduğu fikrini ortaya koymuştur." Pek çok çevirmen ve kuramcı gelecek yüzyıllarda bu yaklaşımca beslenen monadist postullara sadık kalacaktır. 1750'lerden itibaren l'influence réciproque du langage sur les opinions et des opinions sur de langage (dil fikirler, fikirlerin dil üzerindeki etkisi çn.) meselesi pek modaydı. Öte yandan evrenselci yaklaşımlar da, benzer şekilde revaçtadır.²

Ondokuzuncu yüzyılda, von Humboldt, Schlegel, Schleiermacher ve Schadewaldt gibi dilbilimciler her bir dilin kendi varlığı dahilinde sınırsız olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden o çağın çeviri kuramları çevirmen için birbiriyle bağdaşmaz iki yön işaret etmektedir: İlki kaynak dile/kaynak kültüre; diğeri hedef dile/hedef kültüre yönelen. Bu iki yön arasındaki ilişki, diğeri yok sayan, uzlaşımçı çözümlerin olmadığı ve orta yolun düşünülmediği bir ilişkiydi. Von Humboldt'un A. W. Schlegel'e yazdığı 23 Temmuz 1796 tarihli mektubundaki şu sözleri, bu çeviri yaklaşımını örneklemektedir:

Bütün çeviriler bana sadece imkansız bir işin üstesinden gelme girişimi olarak görünmektedir. Her çevirmen iki engel karşısında başarısızlığa uğramaya mahkumdur: O, ya milletin dili ve zevki aleyhine asıl metne yakın duracak; veya asıl metin aleyhine millete özgü niteliklere sadık kalacaktır. İkisinin ortası yalnızca müşkül değil, bütünüyle imkansızdır. (Wills, 1982:35)

Yine de bir çevirmen olarak von Humboldt'un kendi tecrübesi onun, çeviri ihtiyacını anlamasını sağlamıştır: "çeviri her edebiyat için en faydalı işlerden biridir." (Schulte&Biguenet, 1992:56). Onun varsayımına göre diller arasındaki yapısal farklılıklar çeviriye engel değildir. Von Humboldt'un bu durumu açıklarken gerekçesi, her dil topluluğunun dil dışı alanları sözcüklerle ifade için, bunlar toplumsal ve kültürel tecrübesinin ötesine geçseler dahi, kaynak üretebilen bir ifade gücüne sahip olmasıdır.

² Bu konunun genel özeti için, bk. Steiner, 1992, s. 76-82.

Sapir-Whorf adıyla anılmaya başlana hipotez genelde en katı biçimiyle uygulanmamıştır, çünkü bu, farklı dil toplulukları arasında etkili bir iletişimin imkansızlığı anlamına gelecektir. Yine de, bu hipotezin “ılımlı” bir çeşidi, farklı (çoğunlukla ücra) dillerden seçilen renklerin, akrabalıkların, hava durumlarının veya yüklem dizgelerine ait zaman şekillerinin anlam alanları ile ilgili pek çok örnek aracılığıyla izah edilmiştir.

Gerçekliği bu farklı algılanışı ve zihinsel örgütlenişi, çeviriyi çok güç bir sürece çeviren diller arasındaki bazı farklılıkların varlığını açıklamakta kullanılabilir. Çevirmen tatminkar bir hedef metin ortaya koyabilmek için bu farklılıkları göz önünde tutmalıdır. Her dilin o dilin konuşanların dünyayı algılayış ve yorumlayışını belirlediğini söyleyen hipotezin kabulü şunları gerektirir :

- a) Her dil topluluğunda o topluluğa özgü terimler vardır.
- b) İki veya daha fazla dil topluluğunda ortak kavramlar vardır, fakat bu ortak kavramlar her dilde farklı yan anlamlara sahiptir.
- c) Her dil topluluğu gerçekliği kendi dil kodlarına göre, farklı bir biçimde yapılandırır.

Tüm bu etmenler her hangi bir metnin çevirisine yaklaşırken akılda tutulmalıdır. Bu etmenler çevrilebilirlik bakımından sorun oluşturabilir, fakat belli bazı özgül durumlarda söz konusu olmaları, bu etmenlerin “hiç çevrilemezlik” varsayımını (hypothesis) desteklemediği anlamına gelir.

1923'te, Walter Benjamin, Baudelaire'in Tableaux Parisiens'inin Almanca çevirisini yayımladı. Kitabın önsözündeki “Çevirmenin Görevi” başlıklı makalesinde Benjamin, metin çevrilebilirliği hakkındaki görüşlerini ortaya koydu. Benjamin'e göre, “çeviriyi idare eden kanun: çevrilebilirliği”(1992:71) asıl metinde olmalıdır. O verili bir çalışmanın çevrilebilirliğini şöyle ele alır: “Bir: okurları arasında uygun bir çevirmen bulunabilecek midir? Veya daha yerinde şu ikinci soru: Metnin doğası çeviriye elverişli ve çeviriyi gerektirecek nitelikte midir? Yalnızca yüzeysel düşünüş ikinci sorunun bağımsız anlamını yok sayabilir ve her iki sorunun da eşit önemde olduğunu iddia edebilir.” Benjamin'e göre metnin çevrilebilirliği metnin çeviri yapılıp yapılamayacağından bağımsızdır. Bu sebepten şunun iddia eder: Çevrilebilirlik bazı metinlerin özünde var olan bir niteliktir, fakat bu çevrilmelerinin gerekli olduğu anlamına gelmeyip, metine ilişkin özgül anlamın kendisini çevrilebilirliğinde ortaya koyması demektir.

Benjamin'in kuramında metnin doğru anlamının yakalanması zorluğu diller arasındaki uyumsuzlıktan türemez. Bilakis o, benzer anlamda kurulduğunu düşündüğü “dillerin akrabalığı” üzerinde durur: Diller birbirine yabancı olmayıp, a priori ve tarihsel ilişkilerden ayrı olarak, ifade etmek istedik-

lerinde birbirleriyle ilişkilidirler. (ibid.: 73). Biz “saf dil”i çeviride yakalayabiliriz: “simgeleşen”i “simgeleşmiş”e çevirmek, dil akışında bütünüyle şekillenmiş “saf dil”i yeniden kazanmak çevirinin en büyük ve tek yeteneğidir. Çevirmenin görevi, başka bir dilin etkisi altındaki o “saf dil”i kendi dilinde serbest bırakmak, metni yeniden yaratırken herhangi bir çalışmaya hapsolmuş dili özgürleştirmektir.

Onun kuramı felsefi bir alıştırmaya benzemektedir. Bu nedenle her fırsatta çelişik sözlerini haklılaştırmak için teolojiye başvurmaktadır: “Bir kimse unutulmaz bir yaşantı veya andan bahsedebilir, bütün insanlar onu unutmuş olsalar da. Eğer o yaşantı veya anın doğası unutulmamasını gerektiriyorsa bu durum bir yanlışlığı göstermez. Gösterdiği insanın bu işin üstesinden gelemediğidir.”

Benjamin’in öne sürdüğü kavramların bazıları bulanıktır. Yine de tanımlar: “Çeviri bir moddur”(ibid.), bu iddiayla kastettiği şey açık değildir. Benjamin’e göre çevirmenin görevi asıl metni yeni bir dilde yankılamaktır. “Yankı” fikri de bulanıktır, tıpkı dilin saflığı gibi: “Çeviride asıl metin daha önceki üstün ve saf haline tekrar yükselir”

I. A. Richards, 1920’li yılların sonunda Harvard’da başlayan bir dizi okuma seminerinde çeviri kuramının esaslarını kurarken bir metnin kodlarını çözüp bir başka dilde yeniden kodlamanın “uygun” bir yolu olduğu inancına dayanıyordu.(5) Gentzler’in belirttiği gibi, bu biçimde Richards “edebiyat bilimcinin, bir iletişim sorununu çözecek kuralları geliştirebileceğini, kusursuz bir anlayışa varabileceğini ve iletiyi doğru bir biçimde yeniden tanımlayabileceğini iddia ediyordu.”(1993:17). “Kusursuz” ve “Doğru” gibi kuşkulu kavramları kullanması bir yana, Richards’ın kuramının en temel kusuru gerçek hayat tecrübesinde kolaylıkla farklılaşabilmesidir. Mesela farklı çevirmenlerin aynı metni farklı biçimlerde kodlamaları gibi.

Frederic Will, I. A. Richards’ın öncülük ettiği Yeni Eleştiri (New Criticism) akımının kavram temelini çoğunu paylaşmıştır. Yine de bir çevirmen olarak tecrübesi onu Richards düşüncesinden tevarüs eden aldaticı açıklıktan uzak tutmuştur. “*Edebiyatın İçyüzü*, (1966)” kitabında Sapir-Whorf kuramının “ılımlı” bir çeşidini desteklemeye başladığı görülür: “Gerçeklik yalnızca bizim verdiğimiz adlar vasıtasıyla öğrenilebilir ve bu yüzden bir dereceye kadar dil, gerçekliğin yaratıcısıdır.”(Gentzler,1993: 29) Buna karşın “Bıçak ve Taş”ta Richards’ın edebiyat kuramını teşkil etmek için savunduğu seçkin fikirlere döner: “Dillerin birbirine çevrilebilirliği, tek ve ideal bir edebiyatın varlığının en sağlam sınama ve ayırdetme zemini.”(ibid.:31)

Bazı kuramcılar diller arasındaki uyumsuzluğun varlığını kabul etmişler fakat çevirebilirlik kavramının kendisini inkar etmemişlerdir. Bilakis, birebir

kod çözümü yeniden kodlama sürecine alternatif çeviri biçimleri aranmıştır.³ C.L.Wren 1967’de Modern İnsan Araştırmaları Derneği’nde yaptığı “Karşılaştırılmalı Edebiyat Fikri” başlıklı başkanlık konuşmasında şunu önerir:

İnsanların düşünüş biçimleri arasındaki bariz temel farklılıklar nisbeten kısıtlayıcı sınırlar koymalı. Sözgelimi “Karşılaştırılmalı Edebiyat Çalışması”nda bir Afrika dili bir Avrupa diliyle ortak yaklaşımlar için uygun değildir. Hint-Avrupa dili olmasına rağmen Hintli seyrenden ötürü Sanskritçe bile düşünce düzeni olarak çok sınırlı değerinde bir çeviriyi mümkün kılar.(Bassnett, 1993:19-20)

Onsekizinci yüzyıldan itibaren edebiyatta genel çevirebilirlik yaklaşımına bağlı kalanların görüşlerinin temelinde yatan dil tümellerine inanç, Noam Chomsky’nin üretici dönüşümsel dilbiliminin temeli olacaktır. Gerçi bizzat Chomsky, uzmanları kuramının çeviri sahasında uygulanabilirliği konusunda uyarmıştır.

Biçimsel köklü tümellerin varlığı bütün dillerin benzer biçimlere ayrılabilceği anlamına gelir, fakat bu diller arasında noktası noktasına karşılıklar bulunduğunu göstermez. Yine bu durum diller arası çevirinin bazı uygun yolları olabileceği de demek değildir.(Gentzler, 1993: 50)

Fakat pekçokları Chomsky’ nin bu uyarıcı sözlerini önemsemi. 1960’tan itibaren evrensel çevirebilirlik fikrinin taraftarları Aspects’de formülleşmiş kuramı kendi görüşlerinin bilimsel temeli olarak kullandılar. Yirminci yüzyılın önemli dilbilimcilerinden bazıları (Jakobson, Bausch, Hauge, Nida⁴ ve Ivir gibi) ilke olarak her şeyin herhangi bir dilde ifade edilebileceği görüşünü benimzediler. Bu bakışı destekleyenler bir metnin çevrilebilirliğinin evrensel sözdizimsel ve anlambilimsel kategorilerin varlığınca teminat altına alındığını ve tecrübenin mantığınca onaylandığını öne sürdüler. Nida’nın sözleriyle: “İnsan türünü birleştiren şeyler onu ayıranlardan daha fazladır”⁵ (1964:2)

Fakat diğer bilimadamları bu evrensel çevirebilirlik kuramına bağlanmadılar. Mesela, André Martinet “Elements de Linguistique Générale (İşlevsel Genel Dilbilim)” (1960)’da insan tecrübesinin özgün olduğundan ötürü iletilemezliğini ileri sürdü. Bunun sebebi ise her dilin tecrübe yoluyla kazanılan

³ “İdeal alıcı kavramı sanatın kuramsal değerlendirilişinde zararlıdır.” (Cf. Benjamin, 1992, s. 70.) Benjamin böylece önceden kestirerek Richards’ın kuramı üstüne kurduğu ilkeleri reddetmiştir.

⁴ Bu yaklaşım karmaşıktır, hem bir dil hiyerarşisini içerir hem de geniş anlamıyla kültür hiyerarşisini. Aşağıda bu konuyla ilgili (Otto Kadek’in) görüşlerine bakınız.

⁵ Eugene A. Nida, çeviri kuramını üzerine kurduğu dil tümelleri postulasının Chomsky’nin önünü açtığı iddia eder.”Çeviri Kuramlarının Tahli ve İncelemesi İçin Bir Çerçeve” başlıklı makalesinde Nida şunları söyler: “Üretimci-dönüşümsel dilbilgisi Chomsky tarafından ortaya konulmadan önce Nida, bazı yorum sorunlarına dönük temel-yapı yaklaşımını benimsemişti.” (Gentzler, 1993, s. 44.)

bilgiyi kendi yöntemleriyle şekillendirmesidir. O böyle düşünmekle, Sapir-Whorf hipotezinin içeriğini benimsemiştir.

Böylece Gentz'lerin de işaret ettiği gibi, Will bir tutarsızlığa düşmüştür: "Bu Will için mümkün kıldıklarını (tümeller/derin yapılar) aynı andan imkansız hale getirir.(özgül örnekler, yüzeysel yapılar)." (ibid.: 36) Başka bir deyişle, Will dil tümellerinin varlığına inanmış olsada bunların her dil topluluğunu farklılaştırıcı taraflarını da görmüştür. Bu yüzden, ortak yapılar bütün insan dillerinin temelinde bu yatsa da, bu dillerin yüzeysel tarafları çevirinin imkansız bir iş olmasını gerektirecek kadar farklıdır.

Bazı kuramcılar diller arasındaki uyumsuzluğun varlığını kabul etmişler fakat çevirebilirlik kavramının kendisini inkar etmemişlerdir. Bilakis, birebir kod çözümü yeniden kodlama sürecine alternatif çeviri biçimleri aranmıştır.

Aynı çizgide, Hugo Friedrich "Zur Frage der Übersetzungskunst (Çeviri Sanatı Meselesi)" (1965)'da "edebi tercüme diller arasında var olan sınırlar tarafından tehdit edilmeye devam etmektedir. Bu yüzden, çeviri sanatı daima bir dilden diğerine çevrilmezlik gerçeğiyle mücadele etmek zorunda kalacaktır.(Schulte&Biguenet, 1992:11) görüşünü tartışır.

J. C. Catford metinlerin çevirebilirliğini tayin etmek amacıyla, dilsel ve dil-dışı tüm etmenleri dikkate alan, verilen metnin hedef dilde bağlamaştırma derecesine dayalı bir yöntem önerdi. O, çevirebilirliğin mutlak sınırlarını iki eksene oturttu.(1965: chap.7)

- 1) İfade düzlemleri arasında çeviri mümkün değildir.(bir metnin sözlü biçimi yazılı biçime çevrilemez, ya da tam tersi)
- 2) Onun "orta düzeyler" dedikleri (fonoloji ve grafoloji) ile dilbilgisel ve sözlüksel düzeyler arasında çeviri mümkün değildir.(kaynak dilin fonolojisi hedef dilin dilbilgisine çevrilemez,vb.)

Bu sebeplerden, Catford'a göre metinsel denkliği var edebilmek için kaynak dil ve metin öğeleri bazı ortak asli özelliklere sahip olmalıdır. Fakat, onun öncülleri bazen, uygulamadaki durumlarla çelişkili olabilir. Bir çevirmen için sözlü bir metni yazılı biçime geçirmek mümkün olabilir. Ayrıca kaynak metnin fonolojik yöntemleri(sözelimi, kafiye) sözdizimsel unsurlar yardımıyla hedef dilde karşılanabilir, böylece metnin ritmi "çevirebilir".

Çeviri sahasında çalışan kimi bilim adamları, doğrudan ya da dolaylı, çevrilemezlik konusunda temel bir ayırım olduğunu varsayarlar.Bu ayırım kültürel çevrilemezlik ve dilsel çevrilemezlik arasındadır. Bu şu demektir ki, kökeni kaynak dil ve hedef dil arasındaki mesafede olan ve kaynak kültür ve hedef kültür arasındaki mesafeden kaynaklanan çeviri güçlüklerinden dolayı bir karşıtlık oluşabilir.Bu bilim adamlarının kuramları aşağıdaki paragraflardan açıklanacaktır.

Catford Britanya Çeviri Çalışmaları'nda bu konunun rasyonelleştirilmesinin öncüllüğünü yapmıştır. O, yukarıdaki dilbilimsel ve kültürel çevrilemezlik ayrımının geçerliğinin kuşkulu olduğunu düşünür. O, *Dilbilimsel Çeviri Kuramı*'nda şu tanımları önerir:

Dilbilimsel çevrilemezlik: Kaynak dil ve hedef dilin arasında bütünüyle farklı olmasından ötürü hedef dilde karşılığı bulamama başarısızlığı (Latford 1965:98) Muğlaklık, söz oyunları, oligosemy vb. bu tür çevrilemezliğin bazı örnekleri olabilir.

Kültürel Çevrilemezlik: İşlevsel olarak kaynak dile özgü bir durumun, hedef dilin de bir parçası olduğu kültürde hiçbir biçimde olmaması söz konusu olur. Söz gelimi, bazı kurum isimleri, giysi ve yiyecek adları ve soyut kavramları bunlar arasında sayılabilir.

Catford'un meseleye bakışına göre: "Hedef dilde denk yan anlam bulma imkansızlığı" demek olan kültürel çevrilemezliğin bütün örnekleri gösterebilirse yukarıda değinilen dichotomy varolmayacaktır. (ibid.: 101) Ona göre bu çevrilemezlik, dilsel çevrilemezliğin konusudur.

Kültürel çevrilemezliği dil çevrilemezliğine indirgemenin uygulamadaki sonuçları makineye dayalı çeviri sahasını büyük ölçüde etkileyebilir, çünkü bir bilgisayar alışılmışın dışındaki yan anlamları tanıyacak şekilde programlanabilir. Fakat, durum yalnızca bir yan anlam mevzuu olmaktan ziyade kültürel bir çevrilemezlik gibi görünmektedir. Hedef kitlenin kaynak metindeki kültürel konuları nasıl yorumlayacağı meselesi, aynı zamanda çevrilebilirlik sorununa yaklaşırken akılda tutulması gereken düşüncelerin bir kısmını teşkil etmektedir.

Anton Popoviç, *Edebi Çeviri İçin Tahlil Sözlüğü*'nde dilsel ve kültürel çevrilemezlik arasındaki bir ayrım da ortaya koyar. O, dilsel ayrımı şöyle tanımlar: "Asıl metindeki öğelerin düz anlam veya yan anlam yokluğundan ötürü yapısal, doğrusal, işlevsel ve anlamsal terimlerle çeviri metine doğru biçimde yerleştirilememesi durumu." (Bassnett-McGuire, 1980:34).

Bu sınıflandırma on yıl önce Catford tarafından önerilene çok yakındır. Fakat Popoviç'in ortaya koyduğu kültürel çevrilemezlik tanım Catford'ın şu tanımından büyük ölçüde farklıdır: "Anlamın ifade edilişindeki (asıl dildeki yaratıcı özne ile onun ifadesi arasındaki) rabitanın, çeviride uygun bir dil ifadesi bulamayışı durumu." (ibid) Catford'un kültürel çevrilemezlik konusunu incelerken ilk yaklaşımı esaslı bir dilbilimsel nitelik gösterirken, Bassnett-McGuire'nin de belirttiği gibi, Popoviç' yazılı iletişim kuramı içerir.

Nida ve Charles R. Taber kültürel çevrilemezlik ihtimalini önemsemeyen sunları söylerler: "Bir dilde söylene her hangi bir şey, eğer biçim iletinin asli bir unsuru değilse, başka bir dilde de söylenebilir." Bu iddia özellikle edebiyat me-

tinlerinin çevirisiyle alakalıdır, zira bu tür bir metinde dilin estetik işlevi ağırlıklı bir öneme sahiptir ve sonuçta biçimsel etmenler esastır. Öte yandan diğer uzmanlar çevrilebilirliğin harici sınırlarının metin türü tarafından belirlendiğini iddia ederler. George Steiner şöyle söyler:”Her şey çevrilebilir değildir. Teoloji ve hikmetler daha yüksek bir konum arz ederler.”⁶ (1992:49); ve “Anlamsız kafiyeler, görsel şiir çevrilemez, çünkü onlar sözlük anlamları gereği iletilemez veya kasten anlamı öncelikli derecede önemli saymazlar.” (ibid.: 296)⁷

Tartışılmaz olan şudur ki, bazı metinler diğerlerine kıyasla daha kolay çevrilebilmektedir. Estetik işlevi olan bir metin başka bir dilde tekrar üretilmesini müşkül kılan unsurlar ihtiva ederken, yalnızca bilgilendirme işlevli bir metnin çevirsinin daha kolay olacağı genel olarak söylenebilir. Dilin estetik amaçla kullanımı, daha bireyseldir ve yalnızca iletişimi amaçlayan dil kullanımından daha tafsilatlı bir çaba gerektirir. Sonuç olarak kaynak metindeki bilinçli istif, asıl yazarın kasten seçtiği unsurları hedef metinde yeniden üretmeye girişirken çevirmeni etkileyen önemli bir rol oynar.

Metinlerin çevrilebilirliği/çevrilemezliği meselesi ele alınmaya başlandığında bu yana bazı bilim adamlarınca metin türlerinin çevrilebilirlik derecesine göre bir tasnifini yapma ihtiyacı hissedilmiştir.1973’te yayımlanan makalesinde Neubert, dört ayrı kategoride bir sınıflandırma oluşturmuştur. (Wills, 1982: 114):

- 1) Hususen kaynak dil odaklı metinler: nispeten çevrilemez
- 2) Esasen kaynak dil odaklı metinler. Söz gelimi edebi metinler: kısmen çevrilebilir
- 3) Hem kaynak dil hem hedef dil odaklı metinler.Belirli bir amaç için yazılmış metinler : en elverişli çevrilebilirlik⁸
- 4) Esasen veya sadece hedef dil odaklı metinler.Örneğin tanıtım : en elverişli çevrilebilirlik.

Bu sınıflandırmanın geçerliliği tartışmalıdır,zira çevrilebilirliğin farklı dereceleri arasına konulan sınırlar belirsizdir. Örneğin, edebiyatın alt dalları arasında hiç ayırım yapmamıştır ve keyfidir. Çevirmen kaynak dil odaklı bir metnin çevrilebilirlik derecesini kaynak ve/veya hedef dil odaklı bir metninkine denkleştirmek için kalıp sözlere (paraphrase) başvurulabilir.

⁶ Burada kaydetmek lüzumludur ki, Nida’nın iddiası, çevirinin dil ve kültür yönlerini kapsayan insancıl ve evangelist felsefesinden kaynaklanmaktadır. Böylece o, Chomsky’nin dil tümelleri kuramına kültürel bir bakış açısı da eklemiştir.

⁷ “Bir metnin hakikat veya dogmaya benzer olduğu, tüm karşılığıyla ‘gerçek dil’ sayıldığı ve anlamın dil aracılığı olmaksızın düşünüldüğü bir noktada bu metin kaçınılmaz olarak çevrilebilirdir.” (Cf. Benjamin, 1992, s. 82.)

⁸ Steiner bu tür metinlerde anlamın rolünü vurgular. Gerçi, onların biçimsel nitelikleri kaynak dilde yeniden üretilemezse, dilsel çevrilemezlik ortaya çıkacaktır.

Dahası Neubert'in bir taraftan bir metinle çevrilebilirlik derecesi arasında kurduğu bağ (correlation) diğer taraftan metnin çeviri denkliğinin düzeyi, ki bu başlı başına bir meseledir, her zaman apaçık değildir. Çünkü kuramsal olarak en elverişli (optimum) düzeyde çevrilebilir varsayılan bir metinde nispeten çevrilemez parçalar bulunabilir

Bu sebeplerden, Catford'a göre metinsel denkliği var edebilmek için kaynak dil ve metin öğeleri bazı ortak asli özelliklere sahip olmalıdır. Fakat, onun öncülleri bazen, uygulamadaki durumlarla çelişkili olabilir. Bir çevirmen için sözlü bir metni yazılı biçime geçirmek mümkün olabilir. Ayrıca kaynak metnin fonolojik yöntemleri (şözelimi, kafiye) sözdizimsel unsurlar yardımıyla hedef dilde karşılanabilir, böylece metnin ritmi "çevirebilir".

Bu sınıflandırmanın geçerliliği tartışmalıdır, zira çevrilebilirliğin farklı dereceleri arasına konulan sınırlar belirsizdir. Örneğin, edebiyatın alt dalları arasında hiç ayırım yapmamıştır ve keyfidir. Çevirmen kaynak dil odaklı bir metnin çevrilebilirlik derecesini kaynak ve/veya hedef dil odaklı bir metninkine denkleştirmek için kalıp sözlere (paraphrase) başvurulabilir.

Dahası Neubert'in bir taraftan bir metinle çevrilebilirlik derecesi arasında kurduğu bağ (correlation) diğer taraftan metnin çeviri denkliğinin düzeyi, ki bu başlı başına bir meseledir, her zaman apaçık değildir. Çünkü kuramsal olarak en elverişli (optimum) düzeyde çevrilebilir varsayılan bir metinde nispeten çevrilemez parçalar bulunabilir.

Başka yazarlar bazı çekincelerle birlikte evrensel bir çevrilebilirlik varsayımını kabul etmektedirler. Wills şöyle söyler: "Metinleri çevrilebilir sayan ilkeleri benimsemek, umumiyetle bütün metinlerin sınırsız çevrilebilirliğini kasetmek değildir." (Wills, 1982: 47). Ayrıca Weisgerber'in konu ile ilgili şu tesbitini de kaydeder: "...ciddi çevirmen aslında bir dilden diğerine kusursuz bir çevirinin imkansız olduğuna inanır. (Wills, 1982: 41) Fakat ardından modern dil biliminde oldukça yaygın şu keskin ilkeyi ortaya koyar: "Her şey her dilde ifade olunabilir." Ona göre:

Bir metnin çevrilebilirliği, söz diziminde, anlambilimde ve tecrübenin tabii mantığında bulunan evrensel kategorilerin varlığınca teminat altına alınmıştır. Fakat eğer çeviri nitelikçe asıl metin kadar iyi olmakta başarısız olursa sebebi hedef dildeki söz dizimi ve sözlük yetersizliği olmayıp, daha ziyade çevirmenin metin tahlilindeki sınırlı yeteneğidir. (Wills, 1982: 49)

Metinlerin çevrilebilirliği/çevrilemezliği meselesi ele alınmaya başlandığından bu yana bazı bilim adamlarınca metin türlerinin çevrilebilirlik derecesine göre bir tasnifini yapma ihtiyacı hissedilmiştir. 1973'te yayımlanan makalesinde Neubert, dört ayrı kategoride bir sınıflandırma oluşturmuştur. (Wills, 1982: 114):

- 5) Hususen kaynak dil odaklı metinler: nispeten çevrilemez
- 6) Esasen kaynak dil odaklı metinler. Söz gelimi edebi metinler: kısmen çevrilebilir
- 7) Hem kaynak dil hem hedef dil odaklı metinler. Belirli bir amaç için yazılmış metinler : en elverişli çevrilebilirlik
- 8) Esasen veya sadece hedef dil odaklı metinler. Örneğin tanıtım : en elverişli çevrilebilirlik.

Bu sınıflandırmanın geçerliliği tartışmalıdır, zira çevrilebilirliğin farklı dereceleri arasına konulan sınırlar belirsizdir. Örneğin, edebiyatın alt dalları arasında hiç ayırım yapmamıştır ve keyfidir. Çevirmen kaynak dil odaklı bir metnin çevrilebilirlik derecesini kaynak ve/veya hedef dil odaklı bir metninkine denkleştirmek için kalıp sözlere (paraphrase) başvurulabilir.

Dahası Neubert'in bir taraftan bir metinle çevrilebilirlik derecesi arasında kurduğu bağ (correlation) diğer taraftan metnin çeviri denkleğinin düzeyi, ki bu başlı başına bir meseledir, her zaman apaçık değildir. Çünkü kuramsal olarak en elverişli (optimum) düzeyde çevrilebilir varsayılan bir metinde nispeten çevrilemez parçalar bulunabilir.

Buna karşın aynı zamanda Neubert gibi çevrilemezlik fikrinin nisbi olduğu çizgisinde durup çevirinin belli parametreler dahilinde bir ölçüye kadar mümkün olduğu inancını ortaya koymaktadır. Çevrilebilirliğin sınırlarını tesbit için çevirideki örtüşmezliği verili metinde ve her iki dilde ölçülmelidir. (bk. Mounin, 1977: 312). Öte yandan, Mounin çevirmenin yüzleşmesi gereken daha acil ve somut sorunlar olduğunu düşünür. Ona göre metinlerin çevrilebilirliği veya çevrilemezliği üzerine boş bir tartışma yapmaktansa bu sorunları çözmeye daha çok vakit harcanmalıdır.

Başka yazarlar bazı çekincelerle birlikte evrensel bir çevrilebilirlik varsayımını kabul etmektedirler. Wills şöyle söyler: "Metinleri çevrilebilir sayan ilkelere benimsemek, umumiyetle bütün metinlerin sınırsız çevrilebilirliğini kastetmek değildir." (Wills, 1982: 47). Ayrıca Weisgerber'in konu ile ilgili şu tesbitini de kaydeder : "...ciddi çevirmen aslında bir dilden diğerine kusursuz bir çevirinin imkansız olduğuna inanır. (Wills, 1982: 41) Fakat ardından modern dil biliminde oldukça yaygın şu keskin ilkeyi ortaya koyar: "Her şey her dilde ifade olunabilir." Ona göre: Bir metnin çevrilebilirliği, söz diziminde, anlambilimde ve tecrübenin tabii mantığında bulunan evrensel kategorilerin varlığınca teminat altına alınmıştır. Fakat eğer çeviri nitelikçe asıl metin kadar iyi olmakta başarısız olursa sebebi hedef dildeki söz dizimi ve sözlük yetersizliği olmayıp, daha ziyade çevirmenin metin tahlilindeki sınırlı yeteneğidir. (Wills, 1982: 49)

Bununla birlikte dil ve kültürün karşılıklı ilişkisi ve bunun çeviri için anlamı hala bazı bilim adamlarının kuramlarını şekillendirmektedir. Winter Sapir-Whorf hipotezini andıran bir ilkeyle kusursuz bir çevirinin mümkün olmadığını kabul etmektedir: “Eğer A dilinde ifade edilmiş bir gerçeklik yorumu her hangi bir ayrıma maruz kalmadıysa, bu dil bütünlüğünün bir parçasıysa bu ifadenin B dilindeki türevi de A’dan farklı olması gereken B’nin dil bütünlüğünden ayrı tutulamaz.” (Lorose, 1989: 107)

1960’ların sonlarında Fransa’da yeni bir düşünce akımı Yapıbozumculuk ortaya çıktı. Bu akım sonraki yıllarda çeviri kuramında devrim yaratacağı. 1970’lerin sonlarından itibaren Andrew Benjamin, Michel Foucault, Paul de Man, ve en önemlisi Jacques Derrida yeni bir çeviri yaklaşımını ilan ettiler. Bu yaklaşım bir metnin çevirisinin o metnin anlaşılma biçimini etkilediğini ve bu yüzden asıl metnin çeviri yoluyla yeniden yazılması durumunun var olduğunu iddia ediyordu. Hedef metin asıl metnin tamamlayıcısı olmaktan çıkıp çeviriye bağlı hale geldi. Bütün bunlardan sonra Venuti’nin post-yapısalcı felsefi yorumu gelir:” Bir yabancı metni asıl (orginal) hale sokan çeviri zenginliğidir.” (1992: 7) Bu şu demektir, çeviri işi çevrilen metnin geçerliliğini belirler.

Orjinalite kronolojik bir kavram olmaktan (yani, hangi metnin önce ortaya çıktığı) ve nitel bir konu haline gelmiştir (metnin ilk algılanan özelliğine gönderme yapılmıştır).⁹ Yazarlık meselesine meydan okunmuş ve çeviri dilin kaynak metni sürekli surette değiştirdiği bir süreç olarak görülmüştür.¹⁰ Foucault, “Language, Counter-Memory, Practice’de (1977) metinlerin tarihsel konuları içinde tahlilini öneren art süremlili yaklaşımın önemini belirtmiştir.

Derrida dili esas alan Chomsky terminolojisini takip etmemiş, çekirdek ve derin yapıların varlığı fikrini reddetmiştir. Bu şekilde dil kendine ait yeni bir kimlik kazanmakta ve yalnızca anlamı temsil eden bir biçim olmaktan çıkmaktadır. Gentzler yapıbozumcuların tutumu için şunu gözlemlemiştir: ”çeviride açık olan, dilin şeylere değil bizzat dilin kendisine izafe olduğudur.” (1993: 147) Bu anlayış, post-modern kuram ve dil özerkliği ve dilin kendisini yansıtmamasının tanımlayıcı bir nitelik olduğu post-modern edebiyat için de bir esastır. Fakat bu yaklaşım, bütünüyle yeni değildir. “Çevirmenin Görevi”nde Walter Benjamin dilin herhangi bir nesnel gerçekliğe izafe edilemeyeceği fikrini

⁹ Neubert “en elverişli çevrilebilirlik”i çeviride düz anlam denkleğinin kaliteyi belirleyen bir çerçeve olarak ortaya çıkmasıyla ulaşılan bir derece olarak tanımlar.

¹⁰ Benzer bir görüş Meksikalı şair Octavia Paz tarafından Traducción: Literatura y Literalidad kitabında belirtmiştir. Irene del Corral’ın çevirisiyle: ”Hiçbir metin tamamiyle orijinal değildir, çünkü bizzat dilin kendisi temelde bir çeviridir- en başta sözsüz dünyadan ötürü, sonra da her işaret ve ifade başka bir işaret ve ifadenin çevirisidir. Fakat bu sebeplerin tam tersi de geçerlidir. Bir noktaya kadar her çeviri bir yaratımdır ve bu yüzden her metin özgün bir nitelik oluşturur.” (Schulte & Biguenet, 1992, s. 154.)

öngörür. Bassnett'in işaret ettiği gibi: "Benjamin'in yazısı 1980'lerde¹¹ çeviri kuramcıları tarafından tekrar keşfedilmiş ve post-modern çeviri kuramının en önemli metinlerinden biri olmuştur." (1993: 151).

Derrida'ya göre "anlam aktarması olarak çeviri, felsefenin tezidir." (Niranjana, 1992: 55). O, dili dili aşan anlamın varlığına dayalı çeviri yaklaşımını eleştirir. Çünkü "aşkın (transcendental) gösterilen (signified) temi mutlak bir saf, şeffaf ve açık çeviri sarmalında yer alır. (1981: 20). Derrida, bu konuda yeni bir yaklaşım önerir:

Mümkün olan veya mümkün görünen sınırlar dahilinde çeviri, gösterilen ile gösteren arasındaki farkı uygular. Fakat bu ayrım belirgin değilse çeviri de öyle olur. Bu yüzden çeviri için bir dilin başka bir dile, bir metnin başka bir metne kuralları belirlenmiş aktarım tarzını ortaya koymalıyız. (ibid.)

Derrida kaynak metni hedef metne taşırken oluşması kesin olan kayıplarla ilgilidir. Bu sebeple Derrida, çevirideki her bir karşılama girişiminde çeviri sürecinde kaybolan incelikli yan anlamların ve asli olmayan noktaların metne tekrar kazandırılması amacıyla dipnot, açıklama veya bir önsöz önerir. (Gentzler, 1993: 146).¹² Onun felsefesi çeviriye dönük uyarıcı bir yaklaşım sunar, fakat Derrida'nın düşünce çizgisi tam da onun kuramını doğuran kavramı sorgulamaya yönelir: Çeviri nedir? Şu tartışılabilir ki, çevrilebilirlik bir metnin açıklanabilirliği imkanına denk değildir.¹³ Üstelik çeviri her zaman akademik araştırmalar da değildir. Çoğunlukla çeviriler hedef metnin nasıl görünmesi/olması neye benzemesi gerektiği yönünde kat'i beklentilere sahip bir okur kitlesi için yapılmaktadır. Özellikle ticari çeviri örneğinde notlar ve açıklamalar okur tarafından hoş karşılanmaz, başka hiçbir sebep olmasa ile dikkati dağıtırlar.

Bugüne kadar ortaya konan kuramlardan hiç birisi tam tatmin edici olmamıştır. Nida pek çok defalar çevrilebilirlik/çevrilemezlik tartışmasında yeni

¹¹ Yapıbozumculuk kuramını öncüleyen benzer bir postulanın hikayesi için Jorge Luis Borges tarafından yazılan, Pierre Menard, Quijote'nin Yazarı'na bakılabilir; Sur, n. 56, Buenos Aires, 05/1939 (pp. 7-16). Menard Quijote'nin kelime kelime yazımını romanı kopya etmeksizin üstlenir. Borges, *Los Traductores de las 1001 Noches* [1001 Gece'nin Çevirmenleri] (1936) kitabında, çevirmenlerce kaynak metnin mümkün algılarının değiştirilmesi fikrini öngörmüştür: Galland establece un canon, incorporando historias que har (indispensables el tiempo y que los traductores venideros -sus enemidos- no se atrevan a omitir. (1953: 100). Borges ayrıca çeviri metnin yorumunda edebiyat geleneğinin etkisini de vurgular.

¹² Gerçekte bu makalenin keşfi, 1980'lerden önce olmuştur. Gentzler (1993: 174) şunu söylemektedir: Benjamin'in makalesinin ilk yapı bozumcu okuması muhtemelen Carol Jacobs'un 1975'deki "Çevirmenin Canavarlığı" makalesinde olmuştur.

¹³ Derrida'dan önce Nabokov da bu görüşü destekler: "Dip notların bol olduğu çeviriler istiyorum; sayfanın tepesine yorumla sonsuzluk arasına pırıltılı bir iz bırakıp gökdelenler gibi yükselen dipnotlar..." (Schulte & Biguenet, 1992, s. 143)

bir ayrımın gerekli olduğunu belirtmiştir, çünkü o bazı yazarlarca takınılan indirgeyici ve siyasi tutumlardan geçerli bir sonuç çıkmayacağına inanmaktadır. Otto Kade'nin alıntılanan şu sözleri bu tür düşüncüyü örneklemektedir:¹⁴

Çevrilemezlik fikrinin kökleri idealist felsefededir. Çevrilebilirliğin inkarı değişik dillerin taraflı (subjective) tertibini gerektirir. Madem ki bir dilin o dili konuşanlardan bağımsız var olduğu düşünülemez, [...] (böyle düşünmekle çn.) kendimizi gerici ırkçı bir dünya görüşünün en kesin yolunda buluruz.

Buna göre, metinlerin çevrilebilirliğini varsaymak, bazı dillerin insan tecrübesinin kimi taraflarını ifadeye yetersiz olduğu görüşünü sürdürmek demektir. Dillerin kaynaklarının yapısına veya inceliklerine göre hiyerarşik bir tasnifi, o farklı dilleri konuşanların da dolaylı olarak hiyerarşik bir tertibini gerektirir. Sonuç olarak, bu tür bir sınıflandırma, insanların üstün veya aşağı düzeyde olmalarının, dilin de bir parçası olduğu irksal veya ulusal niteliklere bağlı olduğu görüşünü besleyecektir.

Bu önerme çok aşırı gözükmektedir, zira dil toplulukları arasındaki farklılıkların (kabulü) zorunlu olarak hiyerarşik bir tasnifi gerektirmez. Her bir topluluk ihtiyaçları doğrultusunda dünyayı farklı algılar ve bu dünyadaki tecrübesini farklı algılar ve bu dünyadaki tecrübesini farklı ifade eder. Farklı olanı aşağı saymak, kuşkusuz gerici bir duruştur. Ayrıca, bir taraftan farklılık kavramları diğer taraftan üstün veya aşağı olma arasında doğrudan ve zorunlu bir ilişki yoktur.

Meselenin bilimsel kuramını oluşturmaya dönük o ilk girişimlerden bu yana, çeviri kuramı oldukça kökleşti ve ilerledi. Çeviri kuramı, yüzeysel ve çeviriyle yalnızca bir disiplin olarak ilgilenen değişik bilgi alanlarından akan fikirlerden yararlanmak suretiyle oldukça çeşitlendi. Bunun bir sonucu olarak, geçmişin çeviri düşüncesinde ve Çeviri Çalışmaları'nda belki de en etkili konu olan çevrilebilirlik/çevrilemezlik tartışması marjinal bir alana itilmiştir.¹⁵ Bassnett ve McGuire'in sözleriyle: "vurgunun çevirinin biçimsel süreçlerinden kayması üzerine, çevrilemezlik fikri abartılı teknik doğruluk vurgusuna ve geç ondokuzuncu yüzyıl çevirisinin bilgiçliğine yöneldi."

¹⁴ Vladimir Nabokov bu konuda Eugene Onegin'in çevirisinin önsözünde keskin bir tavır takınır: "Tam çeviri totolojik bir çeviri olmayıp bir taklit, bir uyarılma veya parodidir." (*Schulte&Biguenet*, 1992, s. 134.)

¹⁵ Farklı bir siyasi tavır ise Lawrence Venuti'nin görüşlerini tutanlarındır. Lawrence şöyle söyler: "Bugün rastlanılan bir çeviri yapma girişimi siyasi bir davranıştır." (1992: 10). Bu bakış açısı Kade'ninkinden anlayış olarak farklı olsa da yine de dolaylı olarak dillerin önem sırasına göre tertibi meselesiyle ilgilidir. Venuti'ye göre kültürel bakımdan baskın bir toplumun dili, daha az tanınmış bir toplumun aleyhine sömürgeci bir davranışın parçası olarak kullanılabilir.

Günümüzde, her ne kadar bilim adamlarının çeviri doğasını anlayışları farklı olsa da, çoğu metni çevrilebilir sayma eğilimi vardır.¹⁶

Bu durum bizi, çevrilemezlik meselesinin bu günlerde farklı ad ve etiketler altında düşünüldüğü ve değerlendirildiği noktasına götürür. Yakın zamanlarda, çeviride kültürel meseleler ve kültürler arası iletişimin¹⁷ güçlükleri üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Başlıkları çalışmalar hakkında bilgi vermektedir: Çeviri, Tarih ve Kültür (1990), Susan Bassnett ve Andre Lefevere; Çeviri / Tarih / Kültür. Bir Kaynak Kitap (1992), Andre Lefevere ; veya Kültürler Arasında İletişim (1997), Basil Hatim tarafından yayımlanmıştır. Gentzler'in belirttiği gibi: "Bassnett ve Lefevere doksanlara geldikçe Çeviri Çalışmaları'nın tarihi bir "Kültürel Dönemeç" aldığını söylerler." (1993: 185). Bunun en açık örneği, "Dil Aktarımı mı, Kültürel Aktarım mı? Alman Çeviri Kuramının Eleştirisi" adlı makaledir. Bu makalede Snell-Hornby çeviride birim olarak "metin" yerine "kültür"ü alınmasını önerir. (Bassnett ve Lefevere, 1990:5) Çeviri birimi olarak kültürü kabul etme fikri çok çekicidir. Fakat bir metnin çevirisini bağımsız bir süreç olarak algılamak kolayken, kültürün çevrilebilirliğinin tartışılması mümkündür. Kültür kendi özgül göstergeleri içerisinde açıklanabilir veya yorumlanabilir, fakat "çeviri" kavramı bu konuya uygulandığında kısıtlı olduğu görülecektir. Kaynak kültüre mensup okurlarca kaynak metinden anlaşılabilir, bir metni nispeten çevrilemez yapan şeydir. Hedef metnin okurları sırf başka bir kültürel ve/veya dilsel topluluğa mensup oldukları için bunu kavrayamayacaklardır.

Özet olarak bugün, ister dilsel ister kültürel, mutlak çevrilebilirliğin var olmadığına dair bir mutabakat görünmektedir. Çevrilemezlik fikri yirminci yüzyılda ideolojik nedenlerle etkisizdir. Yirminci yüzyılda çeviri anlayışının gelişmesiyle çevrilebilirlik/çevrilemezlik tartışması geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir, çünkü çevirmenlerin iki dil veya kültür arasında bir güçlük karşılıklı olarak baş vurabileceği değişik yöntemler, ses çeviri düzenekleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Aynı zamanda kusursuz çevirinin, yani asıldan herhangi bir kayıp olmadan yapılan çevirinin mümkün olmadığı var sayılmıştır. Özellikle edebi bir çeviri söz konusuysa..

Kullanışlı bir çeviri yaklaşımı, kaynak metinde var olan her şeyin hedef metinde üretilemeyeceğini kabul etmeli, muhtemel kayıpların değerlendirilmesi

¹⁶ Itamar, Even Zohar, Gideon Toury, Susan Bassnett, Theo Hermans ve Andre Lefevere çalışmalarının geniş etkisi ve akademik itibarları bu iddiayı doğrular görünmektedir.

¹⁷ En kışkırtıcı yaklaşımlardan biri de, aynı zaman da poesie concrete'i geliştiren Brezilya Antropofagista hareketinin iki takipçisi Haroldo ve Augusto de Campos tarafından savunulmuştur. Oswald de Andrade'nin öncülük ettiği Antropofagista hareketi çeviri sürecini kültürel bir barbarlık süreci olarak yorumlamıştır. Else Veira'nın ortaya koyduğu gibi: "alıcı kültür asıl olana nüfuz edip onu dönüştürecek. [...] çeviri yalnızca kaynak kültürden hedef kültüre tek yönlü bir akış olmayıp, karşılıklı, kültürler arası bir faaliyettir. (Bassnett, 1993, s. 155.)

yapılmalıdır. Senn'in sözlerinden iktibasen:" 'hiçbir şey gereksiz değildir' çeviride var olabilen bir ilke değildir. Öncelikler saptanmalıdır."(Snell-Hornby&pohl,1989:79)

Kaynaklar

- BASSNETT-MCGUIRE, Susan, *Translation Studies*, London, Methuen, 1980.
- BASSNETT-MCGUIRE, Susan, *Comparative Literature. A Critical Introduction*, Oxford UK & Cambridge USA, Blackwell, 1993.
- BASSNETT, Susan & André LEFEVERE, *Translation, History and Culture*, London & New York, Routledge, 1992.
- BENJAMIN, Walter, *Illuminations* (tr. Harry Zohn), Fontana Press, London, 1992.
- BORGES, Jorge Luis, *Historia de la eternidad*, Buenos Aires, Emece, 1953.
- BORGES, Jorge Luis (M. Enguídanos, ed.), *Borges, Sus Mejores Páginas*, New Jersey, Prentice-Hall Inc., 1970.
- CATFORD, J. C., *A Linguistic Theory of Translation*, London, Oxford University Press, London, 1965.
- DERRIDA, Jacques, *Positions* (tr. Alan Boss), The Athlone Press, London, 1981.
- GENTZLER, Edwin , *Contemporary Translation Theories*, London & New York, Routledge, 1993.
- LAROSE, Robert, *Théories contemporaines de la traduction*, Presses de l'Université du Québec, Québec, 1989.
- MOUNIN, Georges, *Los problemas teóricos de la traducción* (tr. Julio Lago Alonso, Madrid, Gredos, 1977.
- NIDA, Eugene A, *Toward a Science of Translating*, E. J. Brill, Leiden, 1964.
- NIDA, Eugene A. & Charles R. TABER, *The Theory and Practice of Translation*, E. J. Brill, Leiden, 1969.
- NIRANJANA, Tejasinini, *Siting Translation. History, Post-structuralism and the Colonial Context*, University of California Press, Berkeley, 1992.
- SCHULTE, Rainer & John BIGUENET, *Theories of Translation: An Antology of Essays from Dryden to Derrida*, University of Chicago Press, Chicago & London, 1992.
- SNELL-HORNBY, Mary & Esther PÖHL, *Translation and Lexicography*, John Benjamins B.V./Paintbrush/Euralex, Missouri, 1989.
- STEINER, George, *After Babel. Aspects of Language and Translation*, Oxford University Press, Oxford, 1975.
- VENUTI, Lawrence, *Rethinking Translation*, London & New York, Routledge, 1992.
- WILSS, Wolfram, *The Science of Translation. Problems and Methods*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1982.